

מחווון – דף עבודה 2 – משמעויות, שינויים בבסיס, גזירה ונטייה

בסיס וצורן סופי · רמה 2 · העמקה · למורה

1 פרקו כל מילה לבסיס ולצורן, וכתבו מה השתנה בבסיס.

מילה	בסיס	צורן	מה השתנה בבסיס?
חברתי	חברה	י	ה' התחלפה בת'
מילון	מילה	ון	ה' נשמטה
ראשון	ראש	ון	התנועה השתנתה (ראש – ראשון)
שנתי	שנה	י	ה' התחלפה בת'
עוגייה	עוגה	ייה	ה' נשמטה
ממשלתי	ממשלה	י	ה' התחלפה בת'

2 כתבו ליד כל מילה את הבסיס ואת סוג הבסיס (שם עצם, שם תואר, שם מספר, תואר הפועל).

א. איטי ← אט – תואר הפועל

ב. רבעון ← רבע – שם מספר

ג. אנושיות ← אנושי – שם תואר

ד. בנקאי ← בנק – שם עצם (מילה לועזית)

ה. ביתי ← בית – שם עצם

3 לצורן יון יש כמה משמעויות. התאימו כל מילה למשמעות הצורן בה.

טור א	טור ב
1. גגון	3 אוסף (של שירים)
2. יומון	1 הקטנה
3. שירון	4 כלי
4. שעון	5 סדר
5. אחרון	2 כתב עת

4 מיינו: באילו מילים יית הוא צורן גזירה (מילה חדשה), ובאילו – צורן נטייה (נקבה)?

צורן גזירה – מילה חדשה	צורן נטייה – נקבה
כפית, ארונית, מכונית, לוחית, צרפתית	מלצרית, ספרנית, כדורגלנית, פסנתרנית

5 מה תפקיד הסיומת יות במילה שבסוגריים?

- א. בין השכנים שררה ידידות אמיתית. (ידידות)
- צורן גזירה – שם מופשט ○ צורן נטייה – רבות
- ב. בכיתה יש שתי ידידות שיושבות יחד. (ידידות)
- צורן גזירה – שם מופשט • צורן נטייה – רבות
- ג. התבוננתי בציור ארוכות. (ארוכות)
- צורן גזירה – תואר הפועל ○ צורן נטייה – רבות
- ד. קנינו שמלות ארוכות. (ארוכות)
- צורן גזירה – תואר הפועל • צורן נטייה – רבות

6 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

- א. במילה «תיכון» הבסיס הוא «תוך». **נכון**
- ב. המילה «חברתי» בנויה מן הבסיס «חבר» ומן הצורן יתי. **לא נכון** – הבסיס הוא «חברה»: ה' התחלפה בתי, והצורן הוא יי.
- ג. במילה «קופאי» נשמטה ה' של הבסיס «קופה». **נכון**
- ד. במילה «צבאי» הצורן הוא יאי, כמו במילה «עיתונאי». **לא נכון** – הבסיס «צבא» מסתיים באל"ף; הצורן הוא יי, ו«צבאי» היא שם תואר (שייך לצבא), לא בעל מקצוע.
- ה. במילה «מימן» הצורן ין מציין יסוד כימי. **נכון**

7 צרפו את הצורן לבסיס, וכתבו את המילה החדשה.

- א. קיבוץ + ניק = **קיבוצניק** (חבר קיבוץ, בלשון דיבור)
- ב. כדורגל + ין = **כדורגלן**
- ג. גזע + ין = **גזען**
- ד. יצירתי + יות = **יצירתיות**
- ה. רבע + יון = **רבעון**

8 מיינו את המילים המסתיימות ב־ן: בסיס + צורן ין, או שורש במשקל קִטְלָן? (רמז: האם יש פועל מאותו שורש?)

שורש במשקל קִטְלָן	בסיס + צורן ין
רקדן, שקדן, שדכן, דברן	ירקן, רפתן, פסנתרן, אופנוען

9 לפניכם שמות של מקומות. כתבו את דרך התצורה של כל מילה ונמקו.

מילה	דרך התצורה	נימוק
מספרה	שורש ומשקל	סִפֵּר במשקל מְקַטְלָה; «מספר» אינה קשורה במשמעות
נגרייה	בסיס וצורן	נגר + ייה – מקום העבודה של הנגר
מאפייה	בסיס וצורן	מאפה + ייה – מקום שבו אופים מאפים
מסעדה	שורש ומשקל	סִעֵד במשקל מְקַטְלָה
בנייה	שורש ומשקל	בִּנִי במשקל קְטִילָה – שם פעולה, לא מקום

10 פרקו כל מילה בשלבים, עד הבסיס הראשון.

- יצירתיות ← יצירתי + יות ← יצירה + יי
- מקצוענות ← מקצוען + יות ← מקצוע + ין
- עיתונאות ← עיתונאי + יות ← עיתון + אי
- ראשוניות ← ראשוני + יות ← ראשון + יי ← ראש + יון

11 הסבירו מדוע המילה «גננת» אינה דוגמה לבסיס + צורן גזירה סופי.

תשובה אפשרית: ב«גננת» הסיומת ת היא צורן נטייה: זו צורת הנקבה של «גנן», ולא נוצרת מילה חדשה במילון. גם «גנן» עצמה לא נוצרה מבסיס + צורן: היא בנויה מן השורש ג־נ־ן במשקל קִטְל (כמו נגר, טבח).

12 כתבו שני משפטים עם המילה «סביבתי»: באחד הסיומת יי תהיה צורן גזירה (שם תואר), ובשני – צורן נטייה (כינוי שייכות). כתבו ליד כל משפט את סוג הצורן.

תשובה אפשרית: גזירה: «בבית הספר יש תוכנית לחינוך סביבתי» (סביבה + יי, שם תואר). נטייה: «האנשים בסביבתי תמכו בי» (הסביבה שלי – כינוי שייכות).

13 צרו מן המילה «ראשון» מילה חדשה בעזרת צורן סופי. כתבו את משמעות הצורן, ושלבו את המילה במשפט.

תשובה אפשרית: ראשוני = ראשון + יי (שם תואר): «זהו ממצא ראשוני בלבד». אפשר גם ראשוניות = ראשוני + יות (שם מופשט).